

„Aktywizacja seniorów – między powinnością a profesją – kształcenie i działanie”, Kielce, 8–9 maja 2013

W dniach 8–9. maja 2013 roku w budynku Wydziału Pedagogicznego i Artystycznego Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach miała miejsce międzynarodowa, interdyscyplinarna konferencja naukowa „Aktywizacja seniorów – między powinnością a profesją – kształcenie i działanie”. Konferencja została zorganizowana przez pracowników naukowych Instytutu Pedagogiki i Psychologii, koordynatorów ze strony polskiej międzynarodowego projektu Edu Care¹ (dr Agatę Chabior, dra Sławomira Chrosta, dr Małgorzatę Stawiak-Ososińską i dr Agnieszkę Szplit) przy współudziale Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Kielcach oraz Świętokrzyskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Wzięło w niej udział ponad 70 naukowców – prelegentów² (gerontologów, psychologów, socjologów, pedagogów, pracownicy socjalni, historycy, informatycy, lekarze) z Włoch, Hiszpanii, Rumunii, Rosji, Białorusi, Ukrainy, Polski oraz liczne grono pracowników kieleckiego MOPR zatrudnionych w Klubach Seniora, członków ŚUTW, władz uczelni, wydziału i instytutów, pracowników naukowych oraz studentów UJK. Konferencji towarzyszyła wystawa fotografii Roberta Sowy.

Konferencja miała na celu wymianę wiedzy na temat sytuacji ekonomicznej, zdrowotnej i socjalnej ludzi starych w różnych krajach, pokazanie jak wygląda aktywizacja, opieka i edukacja seniorów, podjęcie próby znalezienia optymalnego modelu wspierania i stymulowania osób w podeszłym

¹ Więcej informacji o projekcie znajduje się na stronach: <http://www.ujk.edu.pl/educare/index.html> ; <http://www.educareproject.eu/index.php/en/>

² Z czego niemal połowa z zagranicy.

wieku. Oprócz wpisywała się w działania naukowo-badawcze określone w założeniach projektu Edu. Care, a co za tym idzie przyczyniła się do jego popularyzacji.

Konferencję otworzył i gości przywitał rektor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach prof. zw. dr hab. Jacek Semaniak. Przemówienia powitalne wygłosili też wicemarszałek województwa świętokrzyskiego Grzegorz Świercz, dziekan Wydziału Pedagogicznego i Artystycznego dr hab. prof. UJK Marek Kątny oraz dyrektor Instytutu Pedagogiki i Psychologii prof. zw. dr hab. Andrzej Bogaj.

Pierwszy dzień konferencji zdominowały obrady plenarne, które na początku prowadzone były przez organizatorów, a później przez Panią Prezes Świętokrzyskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku – mgr Elżbietę Iwan oraz Zastępcę Dyrektora MOPR w Kielcach – mgr Magdalenę Gościńiewicz.

Dużo miejsca podczas obrad plenarnych poświęcone zostało na przybliżenie uczestnikom celu i założeń projektu Edu. Care. Informacji o nim udzielili słuchaczom Massimo Romanelli główny koordynator oraz Małgorzata Stawiak-Ososińska – kierownik naukowy ze strony polskiej. Omówili zakres zadań poszczególnych zespołów partnerskich i wskazali co powinno być jego efektem końcowym³. W części plenarnej głos zabrali przedstawiciele poszczególnych ośrodków biorących udział w projekcie. Prof. Gianluca Biggio z Uniwersytetu Tuscia w Viterbo we Włoszech wystąpił z prelekcją „La formazione alla relazione con la persona Anziana”. Mówił o potrzebach i problemach ludzi starych we Włoszech oraz konieczności pomagania im przez profesjonalnych asystentów, którzy przyczynią się do zmniejszenia poczucia samotności i odrzucenia społecznego oraz zapewnią możliwość zaspokojenia nie tylko potrzeb egzystencjalnych, ale również duchowych (zwłaszcza rozmowy, dyskusji, aktywnego towarzystwa).

Profesor Rosa Banos z Uniwersytetu w Walencji (Hiszpania) w wystąpieniu „The Butler System: an Active Aging Technology” mówiła o wykorzystaniu nowoczesnych technologii w celu poprawy jakości życia osób

³ Celem zasadniczym projektu Edu. Care jest diagnoza sytuacji społeczno-życiowej i zdrowotnej seniorów w wybranych krajach Europy oraz wypracowanie wspólnego, kompatybilnego modelu edukacji „do” i „w” starości. Edukacja/kształcenie obejmować ma integralne elementy tego procesu tj.: nauczycieli opiekunów seniorów, opiekunów i animatorów seniorów i samych seniorów. Efektem wspólnych działań ma być określenie standardów kształcenia, wypracowanie modelu kształcenia asystentów seniorów i przygotowania „nowych” opiekunów do wielowymiarowego, profesjonalnego wspomagania osób starszych w ich rozwoju fizycznym, umysłowym, społecznym, kulturalnym i duchowym (Edu Care nr: 527360-LLP-1-2012-1-IT-GRUNDTVIG- GMP). Za: <http://www.ujk.edu.pl/educare/opis-projektu.html>.

starszych. Zespół naukowców hiszpańskich, którego prelegentka jest członkiem, opracował tzw. system Butler polegający na wykorzystaniu Internetu jako technologii pozwalającej na szybki kontakt między opiekunem – osobą starszą – przyjacielem w celu prowadzenia badań diagnostycznych nad seniorem, terapii oraz organizacji czasu wolnego. Jediną umiejętnością, jaką muszą posiadać podopieczni pragnący brać udział w tym systemie jest obsługa komputera. Omówiła zalety takiej „kontroli” nad podopiecznymi (można np. dzięki niemu wcześniej wykryć stany depresyjne, zmniejsza się poczucie osamotnienia).

Dr David Opris z Uniwersytetu Babes-Bolyai w Cluj Napoca (Rumunia) przedstawił rolę psychoterapii poznawczo-behawioralnej w rozwiązywaniu problemów i życiowych wyzwań osób starszych. Udowodnił, że systematyczna terapia tego typu zmniejsza stany lękowe, obniża poziom depresji i bezsenności, podnosi komfort codziennego życia i funkcjonowania w społeczeństwie.

Ostatnim prelegentem z grupy „projektowej” był Roberto Vardisio z organizacji pozarządowej Entropy Knowledge Network z Rzymu. W swoim wystąpieniu mówił o wykorzystaniu interaktywnych symulacji do indywidualnego treningu umiejętności i możliwościach wykorzystania technologii komputerowych w e-learningu osób będących jeszcze pracownikami, ale zbliżających się do wieku emerytalnego. Niezaprzeczalnym jest bowiem fakt, że postęp technologiczny powoduje szybką dezaktualizację posiadanej wiedzy i umiejętności, a co za tym idzie wymusza podejmowanie nowych, ustawicznych wysiłków w celu nadążenia za szybko zachodzącymi zmianami. Ta ciągła ewolucja i modernizacja wielu ról zawodowych jest wyzwaniem szczególnie dla osób w podeszłym wieku. Zmiana podejścia do tego, co niesie ze sobą współczesny świat i otwarte podejście do „nowości” może przyczynić się do tego, że starsi pracownicy nie będą czuli się usunięci poza nawias życia zawodowego i społecznego.

W części plenarnej mieli też wystąpienia inni goście z zagranicy. Ciekawą prelekcję na temat sytuacji seniorów za naszą wschodnią granicą wygłosili prof. Michał Stroczyk z Uniwersytetu im. A. Puszkina w Brześciu oraz doc. Roksoliana Zozuliak-Słuchyk z Uniwersytetu im. W. Stefanyka w Iwano-Frankowsku. Prof. M. Stroczyk mówił o niskim poziomie życia białoruskich emerytów i rencistów, podkreślał, że często ludzie starzy zostawieni są samym sobie, a zainteresowanie nimi i konkretną pomoc okazują najczęściej organizacje pozarządowe. Podobny wydźwięk miało wystąpienie doc. R. Zozuliak-Słuchyk (“Seniors in modern Ukrainian society: social and cultural aspects”). Mówiła ona o tym, że sytuacja finansowa niemal połowy ukraiń-

skich seniorów jest tragiczna. Otrzymywane świadczenia wystarczają tylko na zakup żywności. Wielu z nich, zwłaszcza tych, którzy mieszkają sami, bez rodziny, zaspokaja tylko najważniejsze potrzeby, ledwo wiąże koniec z końcem, nie stać ich na opłacenie kosztów leczenia, a aż około 75% z nich wymaga pomocy medycznej. Brakuje także propozycji aktywnego spędzania czasu wolnego. Większość z nich z braku jakiegokolwiek zajęcia jedynie ogląda telewizję i słucha radia, a znikoma liczba potrafi obsługiwać komputer i ma dostęp do Internetu.

Prof. Marina Tappaschanowa z Moskiewskiego Instytutu Współczesnego Kształcenia w referacie zatytułowanym „Geronto-education and its formation in Russia” mówiła o kształtowaniu się systemu kształcenia ludzi starszych w Rosji. Korzenie tej działalności sięgają pierwszych lat powojennych. Zainicjowało je Towarzystwo „Wiedza” w 1947 roku. Początkowo akcje te podejmowane były spontanicznie. Później opracowano przepisy regulujące działalność szkół dla seniorów. Uczniami w tych placówkach prowadzących nauczanie w formie kursów i wykładów byli emerytowani urzędnicy i weterani wojenni. Z czasem zaczęły pojawiać się pierwsze profesjonalne programy kształcenia ludzi starszych, a w 1996 roku powstał pierwszy Uniwersytet Trzeciego Wieku. W chwili obecnej w Rosji edukacja seniorów sprowadza się do nabywania nowych umiejętności praktycznych, obsługi komputera, działalności artystycznej, kształcenia ustawicznego i jest prowadzona w różnych formach.

Tematycznie związane z tym wystąpieniem były prelekcje polskich nes-torów gerontologii prof. zw. dr hab. Olgi Czerniawskiej oraz prof. zw. dr hab. Józefa Pólturzyckiego. Prof. O. Czerniawska mówiła o tworzeniu się zrębów, skali oraz zakresie obecnej działalności uniwersytetów trzeciego wieku we Włoszech. Jej wystąpienie przyjęte było przez słuchaczy z wielkim entuzjazmem, wielokrotnie przerywane było brawami. Natomiast prof. J. Pólturzycki przybliżył słuchaczom sylwetkę Haliny Szwarz – założycielki pierwszego Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Polsce.

O uniwersytetach trzeciego wieku mówiła też dr hab. prof. UJK Elżbieta Trafiałek. W jej wypowiedzi nacisk położył na ich rolę w zapobieganiu wykluczeniu społecznemu osób starszych w Wielkiej Brytanii, Niemczech, Włoszech i Polsce. We wszystkich wypowiedziach dotyczących UTW pojawiały się głosy uznania dla tych instytucji, które funkcjonują na całym świecie i są miejscem samorealizacji, nabywania nowych umiejętności i wzbogacania wiedzy, aktywnego spędzania czasu wolnego oraz aktywności kulturalnej, ruchowej, artystycznej, literackiej seniorów.

Nieco inne zagadnienia poruszali kolejni prelegenci. Dr hab. prof. UP w Krakowie Zofia Szarota mówiła o głównych kierunkach polityki społecznej ONZ i UE wobec problemu starzenia się społeczeństw i ludzi starych. Pokazała także egzemplifikację aktualnych tendencji światowych i europejskich w Polsce i regionie małopolskim.

Doc. Olesja Koropetska z Uniwersytetu im. W. Stefanyka w Iwano-Frankowsku przedstawiła wyniki badań nad stanem oferty edukacyjnej i aktywizującej dla seniorów na Ukrainie. Z jej badań i wypowiedzi wynikało, że dopiero zaczynają się pojawiać pierwsze programy pomocy psychologicznej – „pozytywnego starzenia się” – ludzi starszych. Obecna polityka państwa nie jest nastawiona na zaspokajanie potrzeb tej grupy wiekowej. Sami seniorzy natomiast poszukują możliwości samorozwoju i edukacji, mają ogromną motywację do podejmowania różnorodnych działań samokształceniowych, rozwijania i podtrzymywania więzi społecznych i kulturowych, dążą do uniknięcia wykluczenia społecznego.

Doc. Larysa Mishchykha także z Uniwersytetu im. W. Stefanyka w Iwano-Frankowsku mówiła o potrzebie kreatywnego rozwoju człowieka, która nie wygasa z wiekiem, lecz ewoluuje i nawet wzmacnia się. Podkreśliła, że jest ona istotnym elementem życia każdej jednostki. Jednak jej zaspokojenie, zwłaszcza u ludzi starych, nie zawsze spotyka się ze zrozumieniem ze strony społeczeństwa. Aby to nastawienie zmienić, jej zdaniem należy w pierwszej kolejności do pracy z seniorami odpowiednio przygotować pracowników socjalnych oraz gerontopsychologów, by potrafili współpracować i inspirować ludzi starszych do twórczej aktywności.

Doc. Marija Olijnik z Uniwersytetu im. Jurija Fedkowycza w Czerniowcach (Ukraina) mówiła o tym, jaką rolę powinni odgrywać nauczyciele emeryci w doskonaleniu krajowych systemów oświatowych oraz w tworzeniu nowych reform oświatowych. Według niej nauczyciel emeryt nie powinien tracić kontaktu ze swoim środowiskiem zawodowym. Jego wiedza i doświadczenie powinny być wykorzystywane, a on sam mógłby pełnić rolę konsultanta, eksperta, mentora młodszych kolegów, a nawet „duchowego opiekuna” nowych programów i przedmiotów nauczania.

Prelekcje podczas obrad plenarnych wygłaszane były w kilku językach (włoskim, angielskim, rosyjskim). Organizatorzy zapewnili tłumaczenie symultaniczne, dzięki któremu wszyscy uczestnicy mogli na bieżąco brać udział nie tylko w obradach, ale też w dyskusji.

Popołudnie pierwszego dnia konferencji zastało zagospodarowane na warsztaty. Organizatorzy zapewnili uczestnikom (do wyboru) udział w jednym z czterech warsztatów. Pierwszy „Rękodzieło artystyczne – wiklina pa-

pierowa” prowadzony był przez pracownice Ośrodka Wsparcia dla Osób Chorych na Alzheimer’a w Kielcach pod kierunkiem mgr Doroty Brzezińskiej. Drugiemu „Terapii wspomnieniowej” przewodziła mgr Beata Kuśtowska – kierownik wyżej wspomnianego Ośrodka. Dr Kamila Lasocińska i dr Joanna Wawrzyniak z Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi prowadziły warsztat „Aktywizacja społeczno-życiowa seniorów poprzez warsztaty autobiograficzne”, zaś czwarty „Zajęcia manualne – filcowanie” mgr Edyta Biała, terapeuta zajęciowy z Domu Pomocy Społecznej w Kielcach.

Po warsztatach wszyscy uczestnicy spotkali się na programie artystycznym Kabaretu Seniorów, słuchaczy Świętokrzyskiego UTW „Trzeci Bieg”, którzy swoim programem „Bajki dla doświadczonych” rozbawili publiczność. Ich występ spotkał się z uznaniem i aplauzem publiczności. Werwy, pomysłowości i kreatywności zazdrościło członkom kabaretu wielu uczestników konferencji.

Pozostali uczestnicy konferencji swoje wystąpienia mieli w sekcjach tematycznych. Równoległe obrady prowadzone były w czterech sekcjach:

1. Diagnostyka i ocena sytuacji demograficznej, zdrowotnej, społecznej i rodzinnej seniorów – ujęcie historyczno-komparatystyczne (moderatorzy dr Małgorzata Stawiak-Ososińska i David Opris), w której swoje wystąpienia wygłosiło 14 prelegentów. Tematyka wystąpień koncentrowała się wokół problematyki traktowania i podejścia do różnych kategorii osób starszych w przeszłości i obecnie.

2. Opieka i terapia – poszukiwanie jedności w różnorodności (moderatorzy dr Sławomir Chrost i prof. Gianluca Biggio), głos zabrało 8 uczestników, którzy w swoich wystąpieniach poruszali głównie zagadnienia problemów osób opiekujących się ludźmi starymi w rodzinie, domach pomocy społecznych, hospicjach, specyfice pracy z seniorami w różnych placówkach z uwzględnieniem opieki duszpasterskiej.

3. Edukacja „do” i „w” starości płaszczyzną kreacji przestrzeni życiowej seniorów (moderatorzy dr Agnieszka Szplit i Roberto Vardisio), w której było 10 prelegentów mówiących m.in. o potrzebach edukacyjnych ludzi w podeszłym wieku i sposobach ich zaspokajania oraz o roli edukacji w życiu „srebrnych uczniów”.

4. Aktywizacja społeczno-życiowa seniorów – badania i praktyka (moderatorzy dr Agata Chabior i prof. Soledad Quero Castellano) – wygłoszono 17 referatów tematycznie związanych z różnymi formami aktywizacji ludzi starszych.

Z uwagi na bardzo dużą liczbę uczestników nie sposób przedstawić skrótów wszystkich wystąpień. W każdej z sekcji na bieżąco zadawano pre-

legentom pytania, toczyła się żywa dyskusja i wymiana poglądów. W wielu wypowiedziach przewijało się stwierdzenie, że mimo większego zainteresowania współczesnych społeczeństw problemami ludzi starych, w dalszym ciągu istnieje ogromny niedobór placówek, w których seniorzy mogliby spędzać czas (zwłaszcza na wsiach), brakuje profesjonalnej opieki lekarzy geriatrów i innych specjalistów. Podkreślano też, że sytuacja ekonomiczna wielu seniorów uniemożliwia im pełne uczestnictwo w życiu kulturalnym, ogranicza dostęp do nowinek technicznych, przyczynia się do ich marginalizacji.

Wszyscy uczestnicy zgodnie twierdzili, że istnieje potrzeba organizowania konferencji interdyscyplinarnych znacznie częściej. Problem starzenia się społeczeństw staje się obszarem zainteresowania szerokiej grupy naukowców i badaczy nie tylko z zakresu psychologii, andragogiki, gerontologii, geriatry, socjologii, demografii, ale też informatyki, mechaniki, robotyki itp. Wymiana w jednym miejscu myśli i sposobów podejścia różnych środowisk naukowych do starości pozwala inaczej spojrzeć na wiele problemów z jakimi muszą zmierzyć się seniorzy, szukać optymalnych metod ich wsparcia, aktywizacji i edukacji, stworzyć dla nich atrakcyjną ofertę spędzania czasu wolnego, lepiej czuwać nad ich zdrowiem fizycznym i psychicznym, szybciej reagować na potrzeby, zapobiegać wykluczeniu społecznemu.

Podsumowania konferencji dokonała dr Małgorzata Stawiak-Ososińska. Podziękowała wszystkim za udział w obradach. Podkreśliła, że głównym efektem tego międzynarodowego spotkania była wymiana informacji na temat kierunków rozwoju opieki i wspomagania osób we współczesnych społeczeństwach.

Małgorzata Stawiak-Ososińska